

DOI: [10.32702/2307-2156-2021.4.70](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.4.70)

УДК 35.075 (477+327.7НАТО)

Я. О. Бень,

*аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0002-4222-813X*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Ya. Ben

Postgraduate student of the Department of Globalistics, European Integration and National Security, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

ACTIVITIES OF THE PRESIDENTS OF UKRAINE ON EUROPEAN-ATLANTIC INTEGRATION OF UKRAINE

У статті досліджено історичні витоки інституту президентства в Україні, виокремлено конституційно затверджені повноваження глави держави (зокрема щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави та керівництва у сферах національної безпеки і оборони). Проаналізовано євроінтеграційний курс України в контексті перебування на посаді Президента України конкретного політика, який переміг на демократичних виборах. Доведено, що діяльність Президентів України з питань співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору доцільно розмежувати на кілька періодів: Президента України Л.Кравчука – період етап започаткування співпраці України з НАТО; Президента України Л.Кучми – період поглиблення співпраці України з НАТО; Президента України В.Ющенка – період уповільнення співпраці України з НАТО; Президента України В.Януковича – період гальмування співпраці України з НАТО; Президента України П.Порошенка – період прискорення співпраці України з Альянсом з конституційним закріпленням її майбутнього членства в НАТО; Президента України В.Зеленського – період продовження співпраці України з НАТО.

Наголошено, що у 2020 р. Україна стала учасником Програми розширених можливостей НАТО (EOP). Рішення Альянсу щодо України стало визнанням значного внеску нашої держави в міжнародну безпеку, зокрема шляхом участі у місіях під проводом НАТО, Силах реагування НАТО та відповідних навчаннях і тренуваннях. Країна, що стала учасником цієї програми, отримує додаткові можливості розвитку сектору безпеки і оборони, досягнення сумісності національних збройних сил зі збройними структурами НАТО, оптимізації системи державного управління відповідно до західних рекомендацій, реформування безпекової та оборонної сфер в цілому.

Сформульовано висновок щодо різності вказаних періодів за параметрами планування взаємодії України з НАТО, створення відповідних організаційних та правових механізмів взаємодії сторін, а також досягнутими результатами. Зазначено, що попри постійну присутність євроатлантичної риторики у діяльності Президентів України, починаючи з

1992 р., не досягнуто головної мети: Україна не стала членом Альянсу й навіть не отримала Плану дій щодо членства в НАТО. Прогнозовано подальшу діяльність глав Української держави з питань євроатлантичної інтеграції без чіткого визначення часових параметрів набуття членства в Альянсі.

The article examines the historical origins of the institution of the presidency in Ukraine, highlights the constitutionally approved powers of the head of state (including the management of foreign policy and leadership in the field of national security and defense). The European integration course of Ukraine in the context of the position of a specific politician who won the democratic elections as the President of Ukraine is analyzed. It is proved that the activity of the Presidents of Ukraine on cooperation of Ukraine with the North Atlantic Treaty Organization should be divided into several periods: President of Ukraine L. Kravchuk - the period of the stage of initiating Ukraine's cooperation with NATO; President of Ukraine L. Kuchma - a period of deepening cooperation between Ukraine and NATO; President of Ukraine V. Yushchenko - a period of slowdown in Ukraine's cooperation with NATO; President of Ukraine V. Yanukovich - a period of slowing down Ukraine's cooperation with NATO; President of Ukraine P. Poroshenko - a period of accelerating Ukraine's cooperation with the Alliance with the constitutional consolidation of its future membership in NATO; President of Ukraine V. Zelensky - a period of continued cooperation between Ukraine and NATO.

It was emphasized that in 2020 Ukraine became a member of the NATO's Enhanced Opportunities Program – EOP. The Alliance's decision on Ukraine was a recognition of our country's significant contribution to international security, in particular through participation in NATO-led missions, the NATO Response Force and relevant exercises and training. The country participating in this program receives additional opportunities for the development of the security and defense sector, achieving compatibility of national armed forces with NATO forces, optimizing the system of public administration in accordance with Western recommendations, reforming the security and defense spheres in general.

The conclusion on the difference of the specified periods on parameters of planning of interaction of Ukraine with NATO, creation of the corresponding organizational and legal mechanisms of interaction of the parties, and also the reached results is formulated. It is noted that despite the constant presence of Euro-Atlantic rhetoric in the activities of the Presidents of Ukraine since 1992, the main goal has not been achieved: Ukraine has not become a member of the Alliance and has not even received an Action Plan for NATO membership. The further activity of the heads of the Ukrainian state on the issues of Euro-Atlantic integration is forecasted without a clear definition of the time parameters for gaining membership in the Alliance.

Ключові слова: Президент України; глава держави; НАТО; Альянс; співпраця України з НАТО; євроатлантична інтеграція; діяльність з питань євроатлантичної інтеграції; періоди діяльності.

Key words: President of Ukraine; Head of State; NATO; Alliance; Ukraine's cooperation with NATO; Euro-Atlantic integration; activities on Euro-Atlantic integration; periods of activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Євроатлантична інтеграція України є загальнодержавним завданням, у вирішенні якого беруть участь усі легітимні гілки влади (законодавча, виконавча, судова). Разом з тим слід наголосити на особливій ролі глави Української держави у процесі практичної реалізації євроатлантичних намірів. Це пояснюється кількома обставинами, що мають конституційне закріплення. По-перше, Президент України здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю України. По-друге, він забезпечує національну безпеку, здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави. По-третє, Президент укладає міжнародні договори України, в тому числі безпекового та оборонного спрямування. Виходячи з цього, глава держави є реальним модератором процесу широкої співпраці України з НАТО, логічним завершенням чого відповідно до суспільних очікувань та законодавчих приписів має стати членство України в Альянсі. Разом з тим необхідно визнати різний ступінь

участі Президентів України у процесах євроатлантичної інтеграції, несхожі між собою практичні результати взаємодії України з Альянсом в умовах персоналізації посади очільника держави на основі демократичних виборів. Існують достатні підстави для визначення залежності євроатлантичного прогресу України від позиції Президента та очолюваної ним «владної команди». В ідеалі євроатлантичний курс України має бути законодавчо (конституційно) визначеним, інституційно непорушним та незалежним від персональних якостей глави держави. Попри це у суспільно-політичних реаліях відчувається значний вплив особистісних рис чинного у конкретний історичний період Президента України на зовнішню політику держави, в тому числі на швидкість її євроатлантичного просування. Подібну залежність пропонується розглянути більш детально.

Аналіз останніх досліджень і публікацій по темі. Проблематика євроатлантичної інтеграції України не лише не зникає з порядку денного української політики, а й посилюється в умовах продовження бойових дій Росії на Сході України. У зв'язку з цим доречно посперитися на праці В.Бегми, Ю.Войтенка, А.Войсехівського, В.Головченка, В.Горбуліна, Т.Грачевської, О.Деменка, Ю.Дем'янчука, О.Дерікота, А.Каляєва, В.Клименка, І.Козинця, В.Корнілової, С.Лепявка, О.Литвиненка, А.Магомедова, В.Мандрагелі, О.Палія, А.Пелиха, О.Пошедіна, С.Приїдуна, Я.Пухальської, О.Резнікової, Є.Романенка, В.Смолянюка, О.Соскіна, Н.Тодорової, І.Тодорова, Ю.Шевчука, М.Юрчак, А.Яковлева, інших авторів, де розглядаються різні аспекти практичної реалізації євроатлантичної стратегії України. Разом з тим відчувається нестача наукових праць, у яких успішність (неуспішність) євроатлантичної інтеграції України безпосередньо пов'язується з діяльністю глави Української держави. З урахуванням цієї обставини й обрану тему статті.

Цілі статті. Розкрити історичні витоки інституту президентства у незалежній Україні. Вказати на чітку конституційну визначеність повноважень Президента України. Розкрити особливості здійснення євроатлантичного курсу України в умовах перебування на посаді глави держави конкретних політиків, обраних на президентських виборах 1991, 1994, 2005, 2010, 2014 та 2019 років. Сформулювати необхідні якісні узагальнення євроатлантичного курсу України за різних державотворчих умов, пов'язаних з персональними впливами демократично обраних глав держави. Вказати на необхідність виконання Президентом України назрілих політичних завдань у сфері євроатлантичної інтеграції, невиконання яких загрожуватиме самому існуванню Української держави.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Питання про заснування посади Президента України виникло після прийняття Декларації про державний суверенітет України (1990 р.). 05.07.1991 р. Верховна Рада УРСР ухвалила Закони «Про Президента Української РСР» та «Про вибори Президента Української РСР». У липня того ж року Верховна Рада УРСР внесла доповнення до Конституції республіки (глава 12), якими встановлювався правовий статус і компетенція Президента УРСР, умови і порядок його обрання. Президент визначався «найвищою посадовою особою Української держави і главою виконавчої влади».

Після проголошення незалежності України (1991 р.) положення, що стосувалися Президента України, стали складовою частиною Конституції України. На її засадах 01.12.1991 р. було проведено президентські вибори. У лютому 1992 р. до Конституції України було внесено зміни і доповнення, за якими Президент України визначався «главою держави і главою виконавчої влади України». Це положення у 1995 р. було включене до Конституційного договору між Верховною Радою і Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України.

У сучасних умовах правовий статус Президента України та порядок його обрання визначаються Конституцією України 1996 р., Законом «Про вибори Президента України» та іншими законами України [1, с. 65].

Відповідно до ст. 102 Конституції України Президент України є главою держави, що виступає від її імені, а також гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [2].

Відповідно до ст. 106 Конституції України Президент України: забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави; представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України; є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави; очолює Раду національної безпеки і оборони України.

Історія незалежної України тісно пов'язана з постатями шести глав держави, якими послідовно були (є зараз) Л.Кравчук (Президент України з 05.12.1991 р. по 19.07.1994 р.), Л.Кучма (Президент України з 19.07.1994 р. по 23.01.2005 р.), В.Ющенко (Президент України з 23.01.2005 р. по 25.02.2010 р.), В.Янукович (Президент України з 25.02.2010 р. по 22.02.2014 р.), П.Порошенко (Президент України з 07.06.2014 р. по 20.05.2019 р.), В.Зеленський (чинний Президент України з 20.05.2019 р.). Доцільно проаналізувати діяльність кожного з них у контексті євроатлантичної інтеграції України.

Час перебування на посаді Президента України Л.Кравчука слід позначити як **період започаткування співпраці України з НАТО** у сферах, що є важливими для обох сторін, насамперед у безпековій і оборонній. Свідченнями цього стало перше в історії зовнішньої політики держави запрошення генерального секретаря НАТО М.Вернера до Києва (1992 р.). За підсумками візиту Україна 10.03.1992 р. доєдналася до Ради Північноатлантичного співробітництва (РПАС), пізніше перейменованої в Раду Євроатлантичного партнерства

(РСАП). У тому ж році відбувся візит Л.Кравчука до штаб-квартири Альянсу. В ході візиту було відкрито Посольство України в Брюсселі.

Прагнення України до євроатлантичної інтеграції чітко проявилось у 1994 р., коли вона стала першою серед країн Співдружності Незалежних Держав, яка приєдналась до програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ). 08.02.1994 р. Україна підписала рамковий документ цієї програми ПЗМ, а 25.05.1994 р. передала НАТО свій Презентаційний документ. В ньому були визначені політичні цілі участі України в ПЗМ, заходи, які планувалось здійснити для досягнення визначених цілей, а також сили і засоби, що виділялися Україною для участі в програмі. Відразу після цього розпочалися безпосередні консультації України з НАТО у форматі «16+1», як це було передбачено Рамковим документом програми ПЗМ, з метою вивчення умов налагодження особливих відносин та встановлення «спеціального партнерства» між Україною і НАТО [3, с. 136-146].

Роки перебування на посаді Президента України Л.Кучми доречно визначити як **період поглиблення співпраці України з НАТО**. Про це свідчать наступні заходи, здійснені за участю або з відома глави держави. У 1995 р. було підписано першу Індивідуальну програму партнерства (ІПП) між Україною і НАТО. ІПП складається із заходів міжнародного співробітництва, запропонованих державами-членами Альянсу та країнами-партнерами у форматі Робочого плану Євроатлантичного партнерства (РП ЄАП). Останній містить широкий перелік навчальних курсів, семінарів, конференцій, симпозіумів, робочих зустрічей, засідань комітетів НАТО. Всі заходи зазначеного проекту розподілені за окремими галузями співробітництва у відповідності до основних напрямів взаємодії НАТО та країн-партнерів.

У 1996 р. було створено посаду Головного координатора у співробітництві України з НАТО і Західноєвропейським союзом у військовій галузі.

Знаковим у контексті співробітництва України з НАТО став 1997 р. Президентом України Л.Кучмою, Генеральним секретарем НАТО Х.Соланою та лідерами 16 країн-членів НАТО 09.07.1997 р. під час Мадридського саміту було підписано один з основоположних документів – Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору [4, с. 327-328]. Хартія, маючи безстроковий характер, регулює відносини України з НАТО, визначає політичні зобов'язання сторін, диктує необхідність розвивати відносини «особливого» та «ефективного» партнерства з метою сприяння більшій стабільності і просуванню спільних демократичних цінностей у Центральній-Східній Європі. На виконання Хартії 10.10.1997 р. було створено Комісію Україна – НАТО (КУН), яка стала органом прийняття рішень щодо подальшого розвитку відносин між Північноатлантичним альянсом і Україною та координацію спільної діяльності.

У 2001 р. було прийнято Державну програму співробітництва України з НАТО на 2001-2004 рр., яка стала першою із подібних документів. У наступні роки змінювалися назви Державних програм (планів), термін їх дії (від трьох років до одного), перелік заходів, що підлягали спільному опрацюванню. При цьому не ставилась під сумнів сама доцільність державного програмування взаємодії сторін на основі Хартії та під егідою КУН [5].

У 2001 р. було затверджено Положення про національних координаторів співробітництва України з НАТО. У 2003 р. – запроваджено посаду Уповноваженого України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції, а також створено Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції як консультативно-дорадчий (дорадчий) орган при Президентові України.

Помітною подією на шляху зближення України і НАТО стало прийняття Верховною Радою Закону України від 19.06.2003 р. «Про основи національної безпеки України» та його підписання главою держави. Зокрема, у ст. 6 цього Закону до пріоритетів національних інтересів України було віднесено «інтеграцію України ... в євроатлантичний безпековий простір з метою набуття членства в Організації Північноатлантичного договору». Закон став публічною декларацією євроатлантичної спрямованості безпекової і оборонної політики України, яка отримала підтримку парламентської більшості [6].

Роки перебування на посаді Президента України В.Ющенка пропонується визначити як **період уповільнення співпраці України з НАТО**. Початок діяльності третього глави незалежної Української держави був досить обнадійливий. Так, у 2005 р. Україна, як учасниця Програми ПЗМ, повторно наголосила на прагненні набути членство в НАТО. На рівні КУН було прийнято рішення про активізацію діалогу з цього питання. У Воєнній доктрині України від 21.04.2005 р. було підкреслено: «Україна готується до повноправного членства в НАТО та ЄС» та «активізація євроатлантичної інтеграції України з орієнтацією на вступ до НАТО... належить до найважливіших пріоритетів як зовнішньої, так і внутрішньої політики» [7].

У 2006 р. було створено Національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору. Однією з цілей цієї системи було досягнення критеріїв членства України в НАТО. У цьому ж році було створено Міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО як консультативно-дорадчий орган при Президентові України.

Разом з тим, План дій щодо членства (ПДЧ) в НАТО Україна не отримала, хоча значна попередня робота задля цього була проведена. Уповільнення співпраці з Альянсом виглядало так. 3.04.2008 р. на Бухарестському саміті Північноатлантичної ради НАТО на рівні глав держав було прийнято рішення про те, що Україна і Грузія в майбутньому приєднаються до Альянсу, однак точних дат названо не було. Неотримання ПДЧ Україною і Грузією у 2008 р. сталося головним чином через позицію Німеччини і Франції, які врахували різко негативне ставлення Президента РФ до можливості чергового розширення Альянсу шляхом прийняття України і Грузії. На думку Канцлера ФРН та Президента Французької республіки, ідея вступу України до

НАТО не підтримується всередині самої України головними політичними партіями (насамперед парламентськими), а також населенням Східної України. Відповідно, Альянс відклав питання про приєднання цих двох країн до ПДЧ, однак гарантував їхнє входження в НАТО «згодом» [8]. У пресі бухарестський саміт НАТО назвали самітом «великих надій» та «великих скандалів».

З метою часткового виправлення ситуації 21.08. 2009 р. було підписано Декларацію про доповнення Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО [9]. Відповідно до цих доповнень, Комісія НАТО – Україна (КУН) відіграватиме провідну роль у наступних заходах:

контролі за процесом, початок якому було покладено на Бухарестському саміті НАТО (йдеться про перспективу вступу до НАТО через ПДЧ);

поглибленні постійного політичного діалогу та співробітництва між НАТО та Україною на всіх необхідних рівнях;

сприянні зусиллям України, спрямованим на продовження політичних, економічних та оборонних реформ у контексті її євроатлантичних прагнень, метою яких є членство в НАТО, концентруючи увагу на ключових демократичних та інституційних перетвореннях.

На додаток до передбачених Хартією регулярних зустрічей для проведення консультацій та розвитку співробітництва КУН скликатиметься на вимогу України у відповідності до параграфу 8 Рамкового документа ПЗМ, якщо Україна відчуватиме пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності чи безпеці.

Термін перебування на посаді Президента України В.Януковича став **періодом гальмування співпраці України з НАТО**. Закон України від 01.07.2010 р. «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» визначив позаблоковий статус держави, що зробило неможливою її євроатлантичну інтеграцію [10]. На основі цього Закону були внесені відповідні поправки в чинне законодавство (зокрема у згаданий вище Закон України «Про основи національної безпеки»).

У квітні 2010 р. Президент України ліквідував Міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО та Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції. З метою пропагандистського прикриття «розвороту до РФ», що було визначальним мотивом діяльності п'ятого Президента України 18.11.2010 р. ним було підписано Указ «Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору» [11]. Внаслідок подібних дій тогочасного глави держави євроатлантична тематика в риториці офіційної України виявилась суттєво послабленою.

Ситуація у сфері євроатлантичної інтеграції України змінилася у 2014 р. На основі здобутків Революції Гідності 2013-2014 рр. відбулось демократичне оновлення легітимних органів влади України – вибори глави держави (2014 р.), парламентські (2014 р.) та місцеві (2015 р.) вибори. Час перебування на посаді Президента України П.Порошенка доречно визначити як **період прискорення співпраці України з Альянсом з конституційним закріпленням майбутнього членства в НАТО**. Насамперед Верховна Рада України за поданням Президента України 23.12.2014 р. ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості» [12]. Відповідно до цього Закону, у ст. 6 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 10.06.2003 р. було відновлено положення, що серед «пріоритетів національних інтересів» є інтеграція України «в євроатлантичний безпековий простір ... з метою набуття членства в НАТО».

У 2017 р. було введено в дію Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки. Основною метою Концепції було визначено «підвищення рівня підтримки громадянами України державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції та рівня довіри до НАТО як до інституції, яка відіграє ключову роль у зміцненні міжнародної безпеки» [13].

21.06.2018 р. було прийнято Закон України «Про національну безпеку України», ст. 3 якого до фундаментальних національних інтересів України віднесла «інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами» [14].

07.02.2019 р. положення про євроатлантичний курс нашої держави були внесені в Основний Закон [2]. Зокрема, у Преамбулі зміненої Конституції України йдеться: *«підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України»*; у розділі V «Президент України» зазначається: *«Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору»*.

Час, що минув після офіційного вступу на посаду Президента України В.Зеленського доречно визначити як **період продовження співпраці України з НАТО**. На користь цього свідчать нові аргументи.

30.10.2019 р. були затверджені нове Положення про Комісію з питань євроатлантичної інтеграції України та її склад [15]. 05.02.2020 р. український уряд схвалив Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2020 рік (РНП-2020) [16]. Документ містив деякі інноваційні моменти. Зокрема, програма була розроблена за методологією вимірювання досягнутих результатів. Її розробка вперше здійснювалася за міжнародною методикою Results-Based Management (RBM, «Управління, орієнтоване на результат»). Програма передбачала продовження реформування сектору безпеки та оборони України. Йшлося про приведення системи управління силами оборони, стратегічного та оперативного (бойового) управління, зв'язку, розвідки та спостереження до стандартів НАТО та сумісності із системами Альянсу, впровадження

демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, забезпечення умов для участі українських підприємств у багатонаціональних проєктах НАТО у сфері розробки та виробництва озброєння і техніки тощо.

РНП-2020 передбачала стимулювання подальших демократичних перетворень в Україні. Серед них, зокрема, формування ринкової економіки, забезпечення прозорості податкової системи, ефективне наукове співробітництво між Україною та країнами НАТО і ЄС, удосконалення системи боротьби з тероризмом, розвиток системи національної стійкості та захисту критичної інфраструктури тощо.

Крім того, РНП-2020 за своєю структурою була максимально наближена до Плану дій щодо членства у НАТО. Це засвідчують її розділи, що співпадають з розділами ПДЧ: I. Політичні та економічні питання; II. Оборона / Військові питання; III. Питання ресурсів; IV. Питання безпеки; V. Правові питання.

У січні 2020 р., на виконання доручення Президента України, Україна офіційно подала заявку на участь у Програмі розширених можливостей НАТО (NATO's Enhanced Opportunities Program – EOP). 12.06.2020 р. Україна стала її учасником. Рішення Альянсу щодо України стало визнанням значного внеску нашої держави в міжнародну безпеку, зокрема шляхом участі у місіях під проводом НАТО, Силах реагування НАТО та відповідних навчаннях і тренуваннях [17].

EOP дозволяє країні-партнеру досягти так званої секторальної (оперативної) взаємосумісності з НАТО (на рівні систем логістики, зв'язку, управління військами, конкретними родами військ тощо). Крім того, EOP відкриває перед країнами-членами низку особливих можливостей взаємодії з Альянсом [18]. Разом з тим, EOP не є «прямою перепусткою» держави-учасниці до членства в Альянсі. Країна, що стала учасником цієї програми, отримує додаткові можливості розвитку сектору безпеки і оборони, досягнення сумісності національних збройних сил зі збройними структурами НАТО, оптимізації системи державного управління відповідно до західних рекомендацій, реформування безпекової та оборонної сфер в цілому. Як йшлося вище, рішення щодо членства в НАТО як правило пролягає через ПДЧ, який розробляється Альянсом для кожної конкретної країни-кандидата. У випадку з Україною EOP здатна суттєво посприяти прискоренню процесу розробки ПДЧ та його наступному втіленню, проте аж ніяк не виступає заміником цього важливого документу. Відповідно, державному керівництву слід мати на увазі тісну залежність, але не організаційну тотожність двох важливих кроків на шляху євроатлантичної інтеграції України – Програми розширених можливостей НАТО (реалізовано) та Плану дій щодо членства в НАТО (планується для реалізації).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Діяльність Президентів України з питань співробітництва України з НАТО слід диференціювати на кілька періодів:

Президент України Л.Кравчук (1991-1994 рр.) – період започаткування співпраці України з НАТО;

Президент України Л.Кучма (1994-2005 рр.) – період поглиблення співпраці України з НАТО;

Президент України В.Ющенко (2005-2010 рр.) – період уповільнення співпраці України з НАТО;

Президент України В.Янукович (2010-2014 рр.) – період гальмування співпраці України з НАТО;

Президент України П.Порошенко (2014-2019 рр.) – період прискорення співпраці України з Альянсом з конституційним закріпленням майбутнього членства в НАТО;

Президент України В.Зеленський (після 2019 р.) – період продовження співпраці України з НАТО.

Всі зазначені періоди є різними за параметрами планування взаємодії України з НАТО, створення відповідних організаційних та правових механізмів взаємодії сторін, а також досягнутими результатами.

Час практичної співпраці України з Альянсом, розпочавшись у 1992 р., фактично збігається з часом її державно-політичної незалежності. За ці роки відбулось 5 хвиль розширення НАТО (у 1999, 2004, 2009, 2017, 2020 рр.). Альянс збільшився майже удвічі: з 16 держав-членів до 30. Україна отримала запрошення до цієї міжнародної організації після виконання низки обов'язкових умов внутрішнього та зовнішньополітичного значення. Проте ні членства в НАТО, ні плану дій щодо членства Україна станом на 2021 р. не має.

Виходячи з цього, неважко прогнозувати подальшу присутність євроатлантичної риторики у діяльності наступних глав Української держави. Це диктується конституційно визначеними обов'язками Президента України, посиленням фактору безпеки у міжнародних реаліях, врахуванням російських планів десоверенізації України та її повернення у зону російського впливу. Проте у парламентсько-президентській республіці досягти спільної мети можливо на основі синхронної (при цьому тривалої) взаємодії законодавчої, виконавчої та президентської влади, що поки що відбувається лише епізодично.

Література.

1. Шемшученко Ю. Президент України / Юридична енциклопедія: В 6 т. К.: Українська енциклопедія, 1998. Т. 5.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-Text>.
3. Недзельський Ю. Програма «Партнерство заради миру» та особливості приєднання до неї України / Ю.Недзельський. Політичний менеджмент. 2011. № 2.
4. Смолянюк В.Ф. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору. Юридична енциклопедія: в 6 т. К.: Українська енциклопедія, 1998. Т. 6.
5. МЗС України. Державні програми та плани співробітництва України з НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/dokumenti/>.

6. Про основи національної безпеки України. Закон України від 19.06.2003 р. / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.
7. Питання Воєнної доктрини України. Указ Президента України від 21.04.2005 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U702_05.html.
8. Декларація Бухарестського саміту прийнята главами держав і урядів, що взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради в Бухаресті 3 квітня 2008 р. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_8443.htm.
9. Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021#Text.
10. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Закон України від 01.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>.
11. Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору. Указ Президента України від 18.11.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039/2010#Text>.
12. Рада скасувала позаблоковий статус України. URL: <https://www.unian.ua/politics/1025042-rada-skasovala-pozablokovi-status-ukrajini.html>.
13. Концепція вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки. Указ Президента України від 21.02.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43/2017#Text>.
14. Про національну безпеку України. Закон України від 21.06.2018 р. / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
15. Питання Комісії з питань євроатлантичної інтеграції України. Указ Президента України від 30.10.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784/2019#Text>.
16. Уряд схвалив Річну національну програму Україна - НАТО нової якості. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2020/02/05/>.
17. Хотин Р. Програма розширених можливостей НАТО: до якого клубу приєдналася Україна? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/prohrama-rozshyrenykh-mozlyvostej-nato/30671975.html>.
18. Програма розширених можливостей НАТО: в Міноборони назвали «плюси» для України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3069529>

References.

1. Shemshuchenko, Yu. (1998), *Prezydent Ukrainy* [President of Ukraine], Yurydychna entsyklopediia, Ukrainska entsyklopediia, vol. 5, Kyiv, Ukraine.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine “Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-Text> (Accessed 22 Apr 2021).
3. Nedzelskyi, Yu. (2011), “Program "Partnership for Peace" and features of Ukraine's accession to it”, *Politychnyi menezhment*, vol. 2.
4. Smolianiuk, V.F. (1998), *Khartiia pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoiu ta Orhanizatsiieiu Pivnichnoatlantychnoho dohovoru* [Charter on a Special Partnership between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization], Yurydychna entsyklopediia, Ukrainska entsyklopediia, vol. 6, Kyiv, Ukraine.
5. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. State programs and plans for Ukraine's cooperation with NATO, available at: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/dokumenty/> (Accessed 22 Apr 2021).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “On the foundations of national security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (Accessed 22 Apr 2021).
7. President of Ukraine (2005), Decree of the President of Ukraine “Questions of the Military Doctrine of Ukraine”, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U702_05.html (Accessed 22 Apr 2021).
8. The Declaration of the Bucharest Summit was adopted by the Heads of State and Government who took part in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on April 3, 2008, available at: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_8443.htm (Accessed 22 Apr 2021).
9. Declaration supplementing the Charter on a Special Partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine, signed on 9 July 1997, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021#Text (Accessed 22 Apr 2021).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine “On the principles of domestic and foreign policy”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (Accessed 22 Apr 2021).
11. President of Ukraine (2010), Decree of the President of Ukraine “On ensuring the continuation of Ukraine's constructive partnership with the North Atlantic Treaty Organization”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039/2010#Text> (Accessed 22 Apr 2021).
12. Unian, “The Council revoked Ukraine's non-aligned status”, available at: <https://www.unian.ua/politics/1025042-rada-skasovala-pozablokovi-status-ukrajini.html> (Accessed 22 Apr 2021).
13. President of Ukraine (2017), Decree of the President of Ukraine “The concept of improving public information on Ukraine's Euro-Atlantic integration for 2017-2020”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43/2017#Text> (Accessed 22 Apr 2021).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine “On the national security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Accessed 22 Apr 2021).
15. President of Ukraine (2019), Decree of the President of Ukraine “Questions of the Commission on Euro-Atlantic Integration of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784/2019#Text> (Accessed 22 Apr 2021).
16. Ministry of Defence of Ukraine, “The government has approved a new quality Ukraine-NATO Annual National Program”, available at: <http://www.mil.gov.ua/news/2020/02/05/> (Accessed 22 Apr 2021).
17. Khotyn, R. “NATO's Enhanced Capabilities Program: Which club has Ukraine joined?”, available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/prohrama-rozshyrenykh-mozlyvostej-nato/30671975.html> (Accessed 22 Apr 2021).
18. Ukrinform, “NATO's Enhanced Capabilities Program: The Ministry of Defense called the "pluses" for Ukraine”, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3069529> (Accessed 22 Apr 2021).

Стаття надійшла до редакції 08.04.2021 р.